

Psykisk ohälsa hos späda och små barn

Risker och kännetecken

Pia Risholm Mothander
docent, specialist i klinisk psykologi
prm@psychology.su.se

Den här föreläsningen

- Förväntad utveckling 0-2 år
- Föräldrars uppgift
- Individuella utvecklingslinjer
- Risktecken hos barn
- Risktecken hos föräldrar
- Risktecken i omgivningen

Stenåldersmänniskan i oss

- Genetikens långsamma förändring
- Variation
- Adaptabilitet
- Rimliga utmaningar

Förväntad utveckling – funktioner i samspel

- Fysisk (motorisk)
- Känsломässig
- Språklig
- Kognitiv
- Relationell

Temperament

- Medfödda individuella drag
  - Irritabilitet
  - Impulsivitet
  - Blyghet
  - Aktivitet
  - Sociabilitet
- Reaktivitet – inte *vad* utan *hur* barnet svarar på stimuli

Utvecklingsuppgifter 0-2 år

- Att utveckla anknytning
- Att utforska världen
- Att utveckla känslan av ett differentierat själv

I. Anknytning (J. Bowlby)

- Att signalera behov av skydd och närhet
- Att skilja ut personers tillgänglighet
- Att skapa en inre arbetsmodell om vad man har att vänta av omvårdaren
- Att tillämpa den inre arbetsmodellen i ett anknytningshierarkiskt system

Anknytningsmönster (M.Ainsworth)

- Trygg anknytning (B)
- Otrygg anknytning
  - Undvikande (A)
  - Ambivalent (C)
- Organiserad anknytning (A, B, C)
- Desorganiserad anknytning (D)

Anknytningsklassificering är ingen klinisk bedömning!

II. Utforskande

- Att kunna fokusera på yttre stimuli
- Att hålla fast vid fokuseringen tillräckligt länge för att den ska ge en upplevelse
- Att med växande kompetens ge sig iväg ”på utflykt”
- Att bära med sig vetskapen om att anknytningspersonen är tillgänglig

Utvecklingen av ett själv (D. Stern)

- Det gryende självet
- Kärnsjälvet
- Det intersubjektiva självet
- Det verbala självet

III. Bindning

Förutsägbar omvårdnad

- Lyhördhet för barnets signaler
  - Uppfatta, tolka och besvara
- Acceptans
- Samarbete
- Tillgänglighet

Utvecklingslinjer

0-2 år

- Hur den förväntade utvecklingen av olika funktioner var för sig och i samspel formas för individuella barn
- - inom ramen för omgivningens inflytande och gjorda erfarenheter

”Små barn - små bekymmer?”

- När utvecklingslinjerna följer förväntade spår - eller har hamnat på avvägar...
- - utgör barnets temperament och anknytning viktiga ”vägvisare”

Prediktion

- Många studier pekar på anknytningens betydelse för senare utveckling.
  - Barn med trygg anknytning bättre anpassning till kamrater och skola
  - Barn från uttalade riskgrupper mycket högre frekvens av desorganiserad anknytning
- Barn med irriterbart temperament löper senare risker för psykiska problem

Risikfaktorer - barn

- Perinatale medicinska riskfaktorer
- Brister i omvårdnad/vanvård
- Oförklarliga förändringar av omvårdnad
- Temperament
- Anknytning

Risikfaktorer hos föräldrar

- Somatisk/psykisk ohälsa
- Trauma
- Våld/missbruk
- Socioekonomisk utsatthet
- Utbildning
- Funktionsnedsättningar

Samsjuklighet (komorbiditet)

- Den allvarligaste riskfaktorn för ett barns psykiska och fysiska utveckling är förekomst av psykisk ohälsa hos föräldern

Psykiska symtom hos barn 0-2 år

- Neuropsykiatriska symtom
- Svårigheter med sensorisk reglering
- Separationsångest
- Socialt hämmat beteende
- Sömn/ mat/ skrik problem
- Trauma/ stress/ sorgereaktioner
- Reaktiv kontaktstörning
- Relationsstörning

Arv och miljö

- Det sociala arvet och hjärnans tidiga utveckling
  - Ofta är miljön konstant
  - De första 2-3 årens betydelse
- Spåren blir djupare ju längre tiden går
  - barnets samlade erfarenhet
- Vägen till förändring går genom barnets nära relationer

Vad behövs?

- Ökad kunskap om små barns förväntade utveckling (barnens språk) och riskfaktorer i omgivningen
- Lättillgängliga resurser för långvarigt stabila riktade insatser till riskgrupper
- Kvalificerade och utprövade metoder för behandlande insatser för dem som i synnerhet behöver stöd

referenser

- Broberg, A. mfl (2006) *Anknytning. Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. NoK
- Broberg, A. mfl (2008) *Anknytning i praktiken*. NoK
- Broberg, A. mfl (2015) *Klinisk barnpsykologi*. NoK
- Bowlby, J. (1988/2010) *En trygg bas*. NoK
- Havnesköld, L. & Risholm Mothander, P. (2009) *Utvecklingspsykologi*. Liber
- Moe, V., m.fl (2010) *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*. Oslo. Gyldendal.
- Risholm Mothander, P. mfl. *Anknytning inom vården. Att erbjuda en trygg bas för småbarnsfamiljer*. Utkommer hösten 2017
- Sund Sjøvold, M. & Furuholmen K. (2015) *De minste barnas stemme*. Oslo; Universitetsforlaget.
- Stern, D. (1985/2003) *Spädbarnets interpersonella värld*. NoK